

időszakban. Báthory Zsigmond első lemondása után az Erdélybe küldött császári biztosok kincstartót neveztek ki az erdélyi pénzügyigazgatás élére, azonban annak működésével párhuzamosan tervezetek készültek a rendszer átalakítására; közülük végül az Erdélyi Kamara létrehozása mellett döntött az uralkodó, azt azonban a Bocskai-szabadságharc elsöpörte, így nem sikerült megvalósítani a bányászat megreformálására irányuló terveket. Ezután a helyi igazgatás szintjét, a kolozsvári és szebeni bányakamara működését mutatja be a szerző, különös tekintettel igazgatásukra és az ott folyó ércbaváltásra, valamint a termelés ennek alapján rekonstruálható volumenére. A kincstári tulajdonú bányák igazgatása eltért a fenti modelltől: központi szinten a fejedelmi kancellária irányította azokat, egy-egy bányát pedig a titkárok kezeltek. Zárásképpen a szerző néhány karriermodellt vázol fel a pénzügy és bányai igazgatás területéről.

A kötetet függelék zárja, amelyben helyt kapott egy-egy magyar, angol és román nyelvű összegzés,

a bibliográfia, továbbá részletes mutatók, amelyekben személyekre, intézményekre és helynevekre is rá lehet keresni.

A fentiekből remélhetőleg kiderült, hogy igen jelentős, hiánypótló munka született, amely a magyar történettudomány egy szinte teljesen fehér foltját számolta fel. Erényei közé tartozik a szerző által felhasznált rendkívül széles forrásbázis, valamint a bányászat sokoldalú, interdiszciplináris megközelítése, amelynek jegyében a szerző az igazgatás-, gazdaság- és társadalomtörténeti vonatkozásokat is bemutatja. A mű talán egyetlen említésre méltó hibája, hogy a szatmári bányavidék kamarai igazgatását tárgyaló fejezetben egyes információk különböző kontextusban többször is előfordulnak az alfejezetekben. Összegezve megállapíthatjuk, hogy igen jelentős, maradandó értékű munka született.

Póka Ágnes

Hivatalnok értelmiség a kora újkori Erdélyben és a Magyar Királyságban

Hivatalnok értelmiség a kora újkori Erdélyben és a Magyar Királyságban I.

Szerkesztette: Bogdándi Zsolt, Fejér Tamás, Jakó Klára. (Erdélyi Tudományos Füzetek 290)

Erdélyi Múzeum-Egyesület – BTK Történettudományi Intézet, Kvár–Bp. 2020. 240 old.

Bátran elmondhatjuk: a kora újkori magyar kormányzattörténet kutatása napjainkban megújult. A téma kutatói ugyanis az utóbbi években számos, tudományos előadásokat felvonultató összejövetelel adták elő friss eredményeiket. Elsőként az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézetének történészei kezdeményezésére, 2015-ben került sor a „Hivatalnok értelmiség a kora újkori Erdélyben” címmel megrendezett konferenciára, Kolozsváron. Később, a királyság kormányzatát vizsgáló, hasonló érdeklődésű kutatók is csatlakoztak a kezdeményezéshez. Az így egyesült kutatói gárda 2018 őszén, a budapesti Történettudományi Intézetben megtartott konferenciáján hangzottak el azok az előadások,

amelyeknek tanulmányá formált változatait jelen kötetben az Olvasók elé tárjuk. Az új kutatások – túl lévén az instrukció-elemző és a fondrekonstrukció-jellegű kutatási módszer alkalmazásán – új kutatási irányok meghatározását és új megközelítési módok alkalmazását igényelték. Helyesebben szólva, az említett két alapvető kutatási módszert nem elvetve, hanem azokat alkalmazva, azokra építve kellett és kell majd a jövőben is továbblépni a kormányzattörténeti jellegű kérdések vizsgálata során, miként ez nyilvánvaló bizonyítást nyert ezen a szakmai tanácskozáson. A források aprólékos és kitaró – ahogyan egy alkalommal Jakó Zsigmond fogalmazott: mikroszkopikus alaposágú – vizsgálata azonban továbbra

Oborni Teréz (1960) – tudományos főmunkatárs, CSc BTK TTI Budapest, oborni.terez@abtk.hu

is elkerülhetetlen részét képezi a kutatómunkának. A királysági országrész viszonylag jobban fennmaradt kormányzati iratai mellett a családi levéltárak, a városi és vármegyei levéltárak anyagának bevonása a kutatásba nem csupán a helyi igazgatásra, de azzal összefüggésben a felső szintű kormányzat működésére nézve is rengeteg új eredményt hozott. Erdély tekintetében rosszabbul vagyunk ellátva kora újkori forrásokkal, így még nagyobb jelentőséggel bír az egykori hivatalnokok családi levéltáraiban megmaradt dokumentumok feltárása. A forráskezelés és –értelmezés terén továbblépést az archontológiai és prozopográfiai jellegű adatsorok és azok elemzései jelentik, ami révén lehetővé vált a hivatalnok-értelmiségi réteg egyes tagjai személyes életútjainak rekonstruálása és az elemzések kinyitása a társadalomtörténet, művelődéstörténet egyes kérdései felé.

Összességében elmondható, hogy a kötet szerzőinek mindegyike jelentős kutatómunkát folytatott, némelyikük egy-másfél évtizedes óriási forrásfeltáró munka eredményét adja itt most közre. A két országrész kormányzati szisztémája ugyan alapvető eltéréseket mutat, de miként a közreadott írásokból kiderül, számos, a korra jellemző vonás mindkét országrészben kimutatható. A „középkorias” jelzővel leírt jelenségek némelyike a királyságban is fennmaradt, mint például a magánhivatalnokok jelenléte a kancellárián, az „újkoriség” jellemző vonásai pedig szintúgy fellelhetők a fejedelemség pénzügyi kormányzatának sajtósságaiban. A fejedelemség kori Erdély kormányzattörténetének kutatói a kötetben közreadott tanulmányaikban óhatatlanul meghaladják Trócsányi Zsolt 1980-ban megjelent korszakos jelentőségű munkáját (*Erdély központi kormánya 1540–1690*), ahogyan ugyanez elmondható a királyság vonatkozásában Ember Győző 1946-ban megjelent nagymonográfiájáról (*Az újkori magyar közigazgatás története*). Az e munkákkal szemben megfogalmazott kritikai észrevételek, az azóta eltelt időben feltárt jelentős mennyiségű forrástöbblet révén alátámasztható új megállapítások, következtetések azonban semmit sem vonnak le nagyszerű elődeink múlhatatlan érdemeiből. Számos olyan kérdést vetettek föl, jelöltek ki ugyanis útirányként

az őket követő generációk számára, amelyre lépve a mostani kötet szerzőinek nagy része is elindult kutatói pályafutása elején. Abban a reményben mutatom be az alábbiakban az egyes szerzők tanulmányainak főbb kutatási eredményeit, hogy a konferenciasorozat folytatódik, és hamarosan újabb tanulmányokat tudunk publikálni.

*

Bogdándi Zsolt évek óta foglalkozik a fejedelemség felső szintű, táblai bíráskodásának feltárásával. A kötetben megjelent *A fejedelmi tábla 16. századi ülnökeiről* címet viselő tanulmánya a 16. századi erdélyi királyi majd fejedelmi táblai ülnökök munkásságáról ad alapkutatásokra épülő, eddigi szegényes ismereteinket nagyban felülmúló áttekintést. Az Izabella királynő és fia visszatérését (1556) követően megkezdődött államszervezéssel együtt járt a királyi bírói fórum újjászervezése is, amit olyan személyek alkalmazásával lehetett elindítani, akik jártasak voltak mindhárom erdélyi nemzet és a partiumi nemesség jogszolgáltatási gyakorlatában is. A tanulmányban a szerző újonnan feltárt források alapján megismert 36 táblai ülnök tevékenységét összegzően mutatja be. Megállapítja, hogy a táblai bíráskodásban az ülnökökre fontos szerep hárult, hiszen bírótársként részt vehettek az ítélethozatalban, még akkor is, ha pontosabb adataink a részvétel konkrét mibenlétére nézve nincsenek. Az ülnökök jogi szakértelme és gyakorlati ismeretük azonban elvitathatatlan. A jogszolgáltatásban jártasságot szerezhettek akár valamelyik kancellárián vagy hiteleshelyi szolgálatban, esetleg hosszabb prókatori tevékenység során. Az assessorok közül mindössze heten jutottak magasabb pozícióba, legtöbbjüknek ez a tisztség jelentette hivatali karrierjük csúcását. A dolgozat végén név szerinti jegyzéket kapunk a korszak esküdt ülnökeiről.

Dáné Veronka *A Rákócziak cubiculariusai* című tanulmányában szintén a korábbi években már kutatott, kedves témájához tér vissza. Választ keres arra a kérdésre, hogy I. Rákóczi György hogyan találta meg a számára megfelelő személyeket, miután másokat eltávolított a cubiculariusok közül, valamint hogy miben állott ennek a tisztségnek a

lényege a Rákócziak uralma idején. A szerző az 1630–1658 közötti időszakra vonatkozóan általa közzétett névsort elemezve megállapítja, hogy az egy időben szolgálatot teljesítő cubiculariusok száma egyelőre nem tudható bizonyosan. A korábban ismertnél nagyobb létszámú komorniki kör elemzése, de más érvek alapján is arra a következtetésre jut, hogy a korábban „takarékosnak” ítélt I. Rákóczi György-féle kormányzat eme ismert toposzát immár félretehetjük. A főkomornik – aki a fejedelmi tárház kulcsait is őrizte – és a komornikok tevékenysége egyértelműen pénzügyigazgatási jellegű, s a hivatal megszerzésénél nem a szakértelem, hanem a megbízhatóság jelentette a fő szempontot, állapítja meg, hozzátéve, hogy a fejedelemségben tevékenykedő komornikok munkájának jellege semmiképp nem hozható párhuzamba a királyságban működő kamarai személyzetével. Ez a vélekedés teljességgel indokolt, tekintve a két kormányzati szisztéma különbségeit. A szerző azon következtetésével is egyetérthetünk, miszerint a Rákóczi korabeli komornikok működésének szervezetsége, munkájuk jellege valójában Bethlen Gábor kormányzati rendelkezéseinek köszönhetően alakult ki.

Fazekas István *Állami alkalmazott – magánalkalmazott. A Magyar Udvari Kancellária alkalmazottai a 16–17. században* című tanulmányában a királysági kormányzat egyik olyan, a modern államépítés korai szakaszát jellemző sajátosságra mutat rá, amely a központi kormányzati hivatalok esetében hamar eltűnt, a Magyar Udvari Kancellárián azonban a korszakban mindvégig megmaradt. Megfigyelhető volt ugyanis, hogy a kancelláriai tisztségviselők kiválasztása, s ügyköreik, feladataik kijelölése során nem elsősorban a szakutadás, mint inkább a fontosabb kormányzati pozíciót betöltő személyekhez, netán az uralkodóhoz fűződő viszony számított. A hivatali beosztásukhoz kapcsolódóan megszerzett titkos információk révén az egyes tisztségviselők befolyása olykor messze túlnőhetett magán az adott tisztségen. Ehhez járult, hogy az egyes hivatalnokok nem egyszer saját magánszállásukon dolgoztak, a hivatali idő és más szigorúbb munkakörülményekhez való alkalmazkodás nélkül. A szerző részletezően mutatja

be a Kancellária sajátos hivatali működési gyakorlatát, amelyből arra következtet, hogy noha a 16–17. században a hivatalt betöltő alkalmazottak egy része állami alkalmazott lett, ám az ún. magánalkalmazottak is mindvégig megmaradtak.

Fejér Tamás *A fejedelmi kancellária személyzete Mihály vajda erdélyi uralma idején (1599. november – 1600. szeptember)* című írásában a korábban – Ioan I. Nistor, valamint a Bónis György, Valentiny Antal és Trócsányi Zsolt munkáját felhasználó Avram Andea által – az erdélyi fejedelmi kancellárián tevékenykedő személyzettel kapcsolatban közreadott téves adatokat és következtetéseket korrigálja. A források minuciózus elemzése révén megállapított számadatok alapján a szerző egyértelműen bizonyítja, hogy Mihály vajda átvette Báthory András korábbi kancelláriáját, még akkor is, ha cirill betűs kiadmányokat is elkezdtek expediálni. A vajda időszakában a kancellária személyi állománya nem növekedett, hanem éppen ellenkezőleg, az 1599. évi 25 főről 1600-ban 15-re csökkent. A következő évben pedig ismét 21-re emelkedett. A szerző adatgyűjtése alapján az is kiderült, hogy a korszakban a kancellárián működő 19 írődeák egyike sem Mihály vajdának köszönhetően lépett az intézmény kötelékébe, hanem már korábban is ott dolgozott. A két kancelláriai titkár közül pedig csak az egyikről – a már korábban a vajda szolgálatában álló Mezei Mihályról – lehet feltételezni, hogy Mihály vajda uralma idején került az erdélyi kancelláriához. Ítélmesterként, a vajda által kinevezett Kakas István és a már korábban is ott tevékenykedő Kolozsvári Márton állt a vajda szolgálatában. A kancelláriai tisztelet a Báthory Zsigmond által 1597-ben kinevezett Náprágyi Demeter töltötte be, aki ezt a tisztségét 1600. március végén vesztíthette el – miként ezt a szerző adatai bizonyítják. Ezt követően kerülhetett sor Teodosie Rudeanu, korábbi havasalföldi lofogát erdélyi kancelláriai tevékenységére, ami – a szerző érvelése alapján – a hivatal működésének egyfajta ellenőrzésére korlátozódott, mert azt ténylegesen a vajda bizalmát élvező Jacobinus János irányította.

Gálfi Emőke *A gyulafehérvári bíró háza és trogiri Lodi Simon* című tanulmánya a szerző város- és

hivaltörténeti írásainak sorába illeszkedik. A történet, amelyet elbeszél, a főváros külső főterének, azaz a piactérnek egyik házához kapcsolódik. A ház a Szent Mihály-kapu közelében, a Vinci utca sarkán állott, és lakóinak kilétére vonatkozóan a szerencsés forrásadottság és a szerző aprólékos kutatómunkája révén vetülhet fény. 1576-tól kezdődik a lakók több generációjának, a közöttük lévő rokoni kapcsolatnak és életük fordulatainak bemutatása. Sárdi Miklós és felesége Igeni Katalin belebukott egy kereskedelmi ügyletbe, s a 700 forintot érő ház 1585-ben Boronkay János vízaknai sókamrás kezére került. Boronkayt 1604 áprilisában kivégezték Székely Mózes fejedelmhez való csatlakozása miatt, s birtokaira szemet vetett a karánsebesi és lippai főkapitány, Lodi Simon, aki a dalmáciai Trogirból származott. Lodi ősi módszerhez folyamodott: feleségül vette a kivégzett férfiú leányát, Zsuzsannát, akivel – miként a forrásokból kiviláglik – méltányos egyezséget kötött. Lodi 1609-ben bekövetkezett halála után Zsuzsanna Barcsay György felesége lett. 1633 körül a Barcsay-utódok a ház rájuk eső részét elajándékozták Bethlen Gábor egykori könyvtárosának, a szomszédjukban lakó Barsi Mihálynak. A ház és lakóinak kalandos életét, hivatali pályáját is bemutató tanulmány élénk, színes képet fest a korabeli városi élet mindennapjairól.

H. Németh István *Egy változó világ városvezetői* címmel készült tanulmánya a királysági szabad királyi városok világába kalauzol. Mindenekelőtt bemutatja azokat az általános tendenciákat, amelyek a 17. században a magyarországi szabad királyi városok és az államhatalom kapcsolatát jellemezték. A 17. század utolsó harmadában – az európai trendekhez igazodva – a Magyar Királyságban is megfigyelhető, hogy az államhatalom a korábnál jóval erőteljesebben avatkozott a szabad királyi városok belső életébe. A városok mint a Szent Korona tulajdonai, elsősorban pénzügyi forrásként kerültek az államkormányzat érdeklődésének homlokterébe, s ennél fogva a magyar királyok mindvégig fenntartották jogukat a városok birtoklására és igazgatásuk felügyeletére. 1670-től kezdődően mutatható ki, hogy a városi tisztújításokon megjelentek a királyi biztosok, nem titkolt befolyásolási szándékkal, sőt szokásba jött,

hogy az új városi tisztségviselők az ő felhatalmazásukkal nyerték el hivatalukat. Az állam tehát szinte a magáénak tekintette a városi hivatalnokai gárdát, a gondatlan és leváltott hivatalnokok helyébe saját jelöltjeit ültethette. A szerző vizsgálatai alapján megállapítja, hogy a városok nagyrészt a magasan képzett, evangélikus polgári tisztségviselők kezébe kerültek a jelzett korszakban. Többségük nemesi rangot is szerzett, sőt gyakorta udvari familiárisi címet is kapott. Az államhatalom erősödő befolyásának tendenciája a 18. század elején is folytatódott, s lehetővé tette a városok mind „hivatalosabb” irányítását, miközben a szintén egyre komolyabb műveltséggel rendelkező katolikus városi elit vette át a helyi kormányzati főszerepet. A szerző végezetül a többfelekezetű, a polgársághoz és az állami hivatalnoki körhöz is tartozó városvezetői réteg néhány – Sopronhoz és Kassához köthető – képviselőjének életpályáját mutatja be, alátámasztva a fenti általános átalakulás jelenségeit.

Jakó Klára *Vitéz László: havasalföldi vajdai secretarius a Thurzók környezetéből?* című tanulmánya a szerző korábbi kutatói munkásságához kapcsolódik. A havasalföldi és moldvai vajdák magyar secretariusai egyértelműen az Erdélyi Fejedelemség külügyeket intéző hivatalnoki személyzetének részei, amelynek tagjai közül ezúttal egy szokatlan életpálya bemutatására kerül sor. Nemeskürti Vitéz Lászlóról van szó, aki Nyitra megyéből származott, és akinek életútja jól példázza, hogy a két kényszerből elszakadt országrész társadalmi kötődései a 16–17. században meglehetősen erősek voltak. A szerzőnek ezúttal kivételesen rendelkezésére állt a Thurzók levéltárában fennmaradt családi levelezés ahhoz, hogy egy pályáivet felvázoljon. A Thurzók, nevezetesen Thurzó Szaniszló familiárisaként felbukkanó Vitéz László feltehetően 1613 elején érkezhetett Erdélybe, Báthory Gábor szolgálatába. Báthory halála után Bethlennel is jól alakult Vitéz sorsa: előbb portai követként járt el ura érdekében, majd Gavril Movilă havasalföldi vajda szolgálatába lépett Târgovișteben. A vajda 1620. júliusi Erdélybe menekülését követően Vitéz László előbb Radu Mihnea, majd az 1626–1627. években Radu fia, Alexandru Coconul

havasalföldi vajda szolgálatában állt. Vitéz László élete végén, 1630 körül vette feleségül Tharnóczy Sebestyén özvegyét, a nála talán húsz évvel is idősebb, nagy vagyonnal rendelkező Károlyi Zsófiát. Feltehetően az 1633 körül Székelyföldön grasszáló pestisjárvány vetett véget életének fiatalon, 30–35 éves korában. Életútja egy olyan secretariusi hivatalviselést példáz, amely nem írni jellegű, inkább bizonyos követi-informátori jellegzetességeket mutat.

Jeney-Tóth Annamária *„A fejedelemszony... kedves és jó szolgálja lött volna”*. *Bálpatak János karrierje Lorántffy Zsuzsanna udvarában* című dolgozata a szerző udvartörténeti kutatásainak sorába illeszkedik. Bálpatak János – akinek életútját a tanulmány áttekinti – a fejedelemszony hopmestere, azaz udvarmestere volt az 1640-es évek közepén. A család Sáros megyében volt birtokos. János apja, Bálpataki Ferenc közel két évtizedig szolgálta a Rákóczi családot makovicaival porkolábként. János a Rákócziak udvari ifjai között szolgált, az 1630-as évek elején bejáró, majd étekgfogó volt. 1634-től kezdődően a fejedelemszony szolgálatában állt mint asztalnok, sőt a marosváradjai sókikötő perceptoraként is említik. Esküvőjét Hegymeghi Annával Fogarason a fejedelemszony támogatásával rendezték meg. 1640-ben már bizonyosan Lorántffy Zsuzsanna hopmestere, akinek szolgálatait Rákóczi György birtokadományokkal hálálta meg. Bálpatak János 1645 szeptemberében, Váradon hunyt el. Életútja szintén jó példa arra, hogy a magyarországi nemesség tagjai hogyan lettek új hazára Erdélyben, és hogyan építettek sikeres karriert a fejedelmi udvarban.

Kenyeres István *Hivatalnoki életpályák és családi stratégiák a kora újkori kamarai uradalmak példáján* című írása a gazdaságirányításban tevékenykedő tisztségviselők egyik sajátos típusát, az uradalmi hivatalnokokat veszi vizsgálat alá. Az elemzés a szerző által elkészített, a 16. századi kamarai – és kis részben magánuradalmak – tisztségviselőinek egyelőre kéziratban lévő archontológiai és prozopográfiai adattárára épül. A hatalmas forrásbázison alapuló tanulmány olyan karrierlehetőségeket mutat be, amelyekkel a kamarai uradalmak

hivatalnokai élhettek, másfelől lehetőséget ad statisztikai vagy kvantitatív-jellegű elemzésekre. A szerző 14 jelentősebb váruradalom összesen 259 tisztségviselőjének pályáját elemzi írásában, különféle szempontok alapján. Vizsgálja az egyes hivatali tisztségek meglétét, a hivatali szolgálati időt, a tisztségviselők nemzetiségi hovatartozását és társadalmi eredetét, képzettségüket, nyelvtudásukat és műveltségüket, szakismereteiket. Külön hangsúlyozom, hogy a szerző óriási adattömeget mozgat meg az elemzés során, következtetései korábbi, e tárgyban folytatott kutatásaira is alapulnak. Megállapítja, hogy a korszakban egész sor közép- és kismemesi familia specializálta magát a kamarai uradalmi tisztségviselői pályára, majd jó néhány életpálya bemutatása révén rajzolja fel a jelentősebb uradalmi hivatalviselő családok vagyoni helyzetét, kapcsolati hálóját. Megállapítja továbbá, hogy e kialakuló rétegnél egyre jelentősebb volt a szakértelem igénye, amely nyelvi, matematikai, írástudási, esetenként jogi természetű kompetenciákra is kiterjedt. A kamarai uradalmi szolgálat kiváló alapot jelentett a társadalmi ranglétrán való feljebb lépéshez, komolyabb kormányzati funkciók elnyeréséhez.

Szalai Ágnes *A Besztercei kerület dézsma-adminisztrációjának vázlat a 17. század első felében (1613–1657)* című tanulmánya hosszú ideje, lényegében Jakó Zsigmond 1945-ben megjelent meghatározó munkája (*Adatok a dézsma fejedelemségkori adminisztrációjához*) óta, elhanyagolt kormányzati területet vesz vizsgálat alá. A téma forrásait elsősorban a kerület és a város missilis-anyaga adta, amelynek felhasználásával rekonstruálni lehetett a fiscust megillető dézsmanegyed adminisztrációját a jelzett korszakban. A Bethlen trónra lépését követő időszak vizsgálata során a szerző mindenekelőtt a dézsmaszedők hivatalnoki csoportját helyezte el a kincstári hivatalnoki hierarchiában, kiemelve, hogy noha a fejedelmi tizedfőrendátor igazgatási szerepe jelentette a legfelső szintet, mivel a besztercei tizedjövedelem ekkoriban a szamosújvári vár szükségleteire rendeltetett, ezért a vár kapitánya – 1614–1616-ban pl. Gyerőffy György – határozhatta meg a kerület dézsmaszedőit. A szerző elemzően mutatja be a Bethlen által a dézsmásoknak 1617-ben

kiadott instrukciót és az ennek nyomán a dézsmások Besztercei kerületben folytatott tevékenységét, hangsúlyozva a fejedelmi prefektusi és főrendátori tisztséget betöltő Debreczeni Tamásra háruló feladatokat. Debreczeni osztotta két dézsmajárásra a kerületet (1626), ami a Rákóczi korszakban is meghatározta a dézsma beszedésének rendjét. A szerző jelentős forrásbázisra építve vonja le következtetéseit a dézsma beszedést érintő fejedelmi rendelkezések alkalmazására, illetve a dézsma beszedésben részt vevő felső szintű és helyi tisztségviselők munkájára vonatkozóan. Összességében megállapítja, hogy a jelzett korszakban jól kiépített és hatékonyan működő tisztségviselői rendszer működtette a kerület dézsmájának beszedését. A függelékben a Besztercei kerület dézsma beszedőinek névsorát kapja kézhez az olvasó.

Veres Tünde *Draheim Vilmos felemelkedése és bukása* című tanulmánya a Szepesi Kamarában a 17. század végén tevékenykedő gazdasági szakember életpályáját vizsgálja. A rendkívüli szőlőművelési szaktudásáról elhíresült kamarai tisztségviselő pályafutása az 1670-es évek közepén kezdődött. A Szepesi Kamaránál 1678-tól a fiskális birtokok

igazgatója tisztséget betöltő Draheim legfőbb feladata a kamarához tartozó szőlőbirtokok felülvizsgálata volt. Draheim jelentéseiben részletesen feltárta a nehézségeket, és javaslatokat tett a hatékony művelési rend bevezetésére ezeken a birtokokon. 1682-ben a kamara Thököly fennhatóság alá került, és Draheim ekkor mint kamarai számvevő esküdött fel a fejedelem hűségére, ám hamarosan egy rendkívüli jogkörrel rendelkező tisztséget, a kincstári javak prefektusi pozícióját nyerte el. Kollégái azonban hamarosan a bevételek elikkasztásával, a számadás elmulasztásával vádolták meg, amit csak igen nehezen tudott visszaverni. 1685-ben végül pert is indítottak ellene hivatali visszaélés és mulasztás gyanújával. A hosszadalmas eljárás végén, rövid regéci várfogságot követően, szabadon bocsátották, de jó néhány ellene felhozott vádpont bebizonyosodni látszik. A per anyagának részletesebb elemzése és a kamarai tisztségviselő életútjának teljesebb körű feldolgozása a szerző további kutatásait követően lát napvilágot.

Oborni Teréz

A nagyenyedi Bethlen Kollégium könyvtárának 18. századi gyűjteményei

Rácz Emese: A nagyenyedi Bethlen Kollégium Könyvtárának XVIII. századi gyűjteményei I.

A Hungarika téka. A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai (10).

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Bp. 2019, LXVIII + 125 old.

A *Kárpát-medence kora újkori könyvtárai* című sorozat tizedik köteteként látott napvilágot Rácz Emese munkája *A nagyenyedi Bethlen Kollégium Könyvtárának XVIII. századi gyűjteményei* címmel. A kötet a szerző által tervezettek közül az első, ugyanis – ahogy már az előszóban is olvashatjuk – a korabeli erdélyi református kollégiumok könyvtárai között a legnagyobb számú nagyenyedi Bethlen Kollégium bibliotékájának katalógusát több kötetben, tékánként kívánják majd közreadni. Rácz Emese tehát elsőként a *Hungarika téka* két, eddig

kéziratban fennmaradt jegyzékét dolgozta fel és jelentette meg 2019-ben a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának gondozásában megjelenő sorozatban.

A kötetet Rácz Emese alapos bevezetője nyitja (VI–XLVII. oldal), amelyből részletesen megismerhetjük a nagyenyedi kollégium bibliotékájának 1662-ig visszanyúló történetét. Ekkor Apafi Mihály fejedelem a gyulafehérvári könyvtár gyűjteményét – ezerhatszáz kötetet – Nagyenyedre vitette át. Már a kezdeti időkből is találtunk a könyvtárra vonatkozó

Sánta Sára (1988) – klasszika-filológus, könyvtáros, ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola, Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, ssaranora@gmail.com